

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

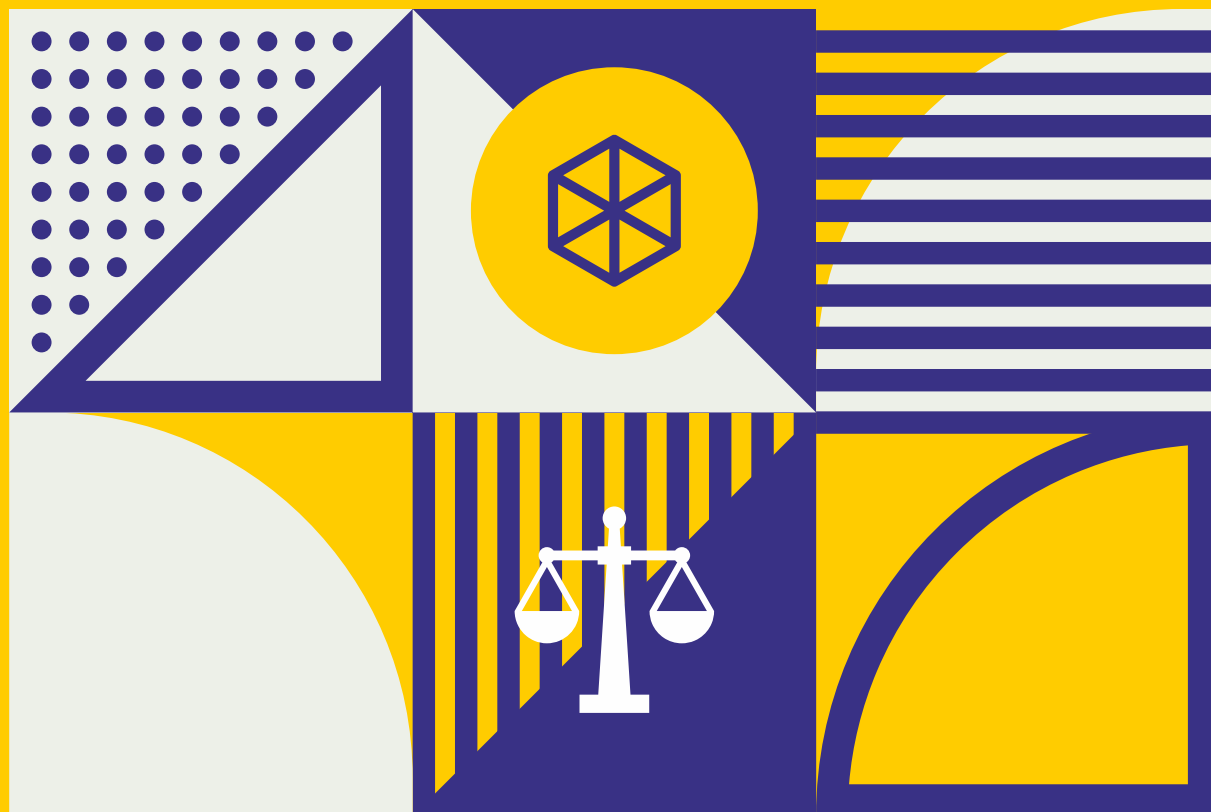

ДАЙДЖЕСТ

СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

за I півріччя 2024 року

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

2024

Зміст

ДАЙДЖЕСТ

СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

I. Правові позиції Верховного Суду

1.1. Справи у сфері спадкового права	3
1.2. Справи у сфері житлового права	8
1.3. Справи у сфері речового права	14
1.4. Справи у сфері зобов'язального права	18
1.5. Справи у сфері цивільного процесу	22

Редактор:
Шкварко В. І.

Контакти:
04070, м. Київ,
вулиця Борисоглібська, 3, 5-й поверх

Комітет НААУ з питань цивільного права та процесу
Голова Комітету:
Простибоженко О.С.

Електронна пошта:
o.prostybozhenko@mail.unba.org.ua

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 26.06.2024 у справі №686/5757/23 (провадження №14-50цс24)

ВП вказала, що необізнаність про наявність заповіту може бути оцінена як поважна причина пропуску строку для прийняття спадщини винятково для осіб, які не є спадкоємцями за законом першої черги або кожної наступної черги спадкоємців за законом, у разі їх обізнаності про відсутність спадкоємців попередньої черги, які набували право на спадкування за законом.

Необізнаність спадкоємця про наявність заповіту є поважною причиною пропуску строку для подання заяви про прийняття спадщини, що впливає з принципу свободи заповіту, проте таку необізнаність не можна ототожнювати з незнанням спадкоємцем про його право на спадкування загалом; у такому випадку особа з незалежних від неї причин не вчиняє юридично значущих дій, які пов'язані з набуттям нею певних прав, що впливають зі спадкування.

Обставини усвідомлення особою того, що вона має право на спадкування за законом, наприклад, на підставі своєї спорідненості зі спадкодавцем у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, закликаних до спадкування, та невчинення нею жодних активних дій з прийняття спадщини та щодо встановлення спадкової маси не можуть обґрунтовувати поважність причин пропуску нею строку для подання заяви про прийняття спадщини за заповітом, про існування якого особа не знала. Після закінчення строку, передбаченого ЦК України для подання заяви про прийняття спадщини, право спадкоємця на прийняття / відмову від прийняття спадщини є реалізованим, а його результат не підлягає зміні у зв'язку з обставинами, які залежали від самого спадкоємця, до яких, зокрема, входить пасивна поведінка спадкоємця, який усвідомлює чи повинен усвідомлювати (на підставі своєї спорідненості зі спадкодавцем і відсутністю спадкоємців попередньої черги, закликаних до спадкування) наявність у нього права на спадкування.

Резюмуючи, Велика Палата Верховного Суду, з урахуванням конкретних обставин справи, що переглядається, висновок, що необізнаність спадкоємця про наявність заповіту є поважною причиною пропуску строку для прийняття спадщини, а у вирішенні питання про поважність причин пропуску строку для прийняття спадщини потрібно враховувати свободу заповіту як фундаментальний принцип спадкового права. Проте це стосується обставин, за яких заповіт є єдиною підставою спадкування і незнання про його існування не вимагає від спадкоємця вчинення дій щодо прийняття спадщини. Спадкоємець за законом, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно зі спадкодавцем, має подати до нотаріальної контори заяву про прийняття спадщини у встановлений шестимісячний строк із часу відкриття спадщини. Тож необізнаність про наявність заповіту може вважатися поважною причиною пропуску строку для прийняття спадщини тільки для осіб, які не є спадкоємцями за законом першої черги або кожної наступної черги спадкоємців за законом, у разі їх обізнаності про відсутність спадкоємців попередньої черги, які набували право на спадкування за законом.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/120396086>

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 29.01.2024 у справі №369/7921/21 (провадження №61-5293 сво 23)

ВС зазначив, що законодавець у ЦК України не передбачив такої підстави для кваліфікації заповіту, посвідченого секретарем сільської ради, нікчемним, як відсутність вказівки в заповіті місця народження заповідача

Право на заповіт може бути здійснене протягом всього життя особи і включає в себе як право на складення заповіту або кількох заповітів, так і права на їх зміну чи скасування. Усі наведені правомочності заповідача в сукупності із засобами їх правової охорони та захисту є реалізацією свободи заповіту, яка є принципом спадкового права. Свобода заповіту охоплює особисте здійснення заповідачем права на заповіт шляхом вільного волевиявлення, яке, будучи належним чином вираженим, піддається правовій охороні і після смерті заповідача. Свобода заповіту як принцип спадкового права включає, серед інших елементів, також необхідність поваги до волі заповідача та обов'язковості її виконання. Кваліфікація заповіту як нікчемного з мотивів розширеного розуміння вимог до форми і порядку його посвідчення, про які згадується у частині першій статті 1257 ЦК України, порушить принцип свободи заповіту. За відсутності дефектів волі та волевиявлення заповідача при складанні і посвідченні заповіту кваліфікація останнього як нікчемного з підстав, що прямо не передбачені ані цією статтею, ані взагалі нормами глави 85 ЦК України, по суті скасовує вільне волевиявлення заповідача без можливості виразити свою волю шляхом складання іншого заповіту у зв'язку з його смертю (див.: зокрема, постанову Великої Палати Верховного Суду від 25 травня 2021 року в справі №522/9893/17 (провадження №14-173цс20), постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 20 липня 2022 року в справі №461/2565/20 (провадження №61-21209св21)).

Згідно зі статтею 1247 ЦК України заповіт складається у письмовій формі, із зазначенням місця та часу його складення. Заповіт має бути особисто підписаний заповідачем. Якщо особа не може особисто підписати заповіт, він підписується відповідно до частини четвертої статті 207 цього Кодексу. Заповіт має бути посвідчений нотаріусом або іншими посадовими, службовими особами, визначеними у статтях 1251 – 1252 цього Кодексу. Заповіти, посвідчені особами, зазначеними у частині третій цієї статті, підлягають державній реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

Нотаріальні дії у виконавчих комітетах сільських, селищних, міських рад народних депутатів вчиняють посадові особи, на яких за рішенням виконавчого комітету відповідної Ради народних депутатів покладено вчинення цих дій (пункт 2 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами виконавчих комітетів сільських, селищних, міських Рад народних депутатів України, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 25 серпня 1994 року №22/5, у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин).

Правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним (стаття 204 ЦК України).

Презумпція правомірності правочину означає те, що вчинений правочин вважається правомірним, тобто таким, що зумовлює набуття, зміну чи припинення, породжує, змінює або припиняє цивільні права та обов'язки, доки ця презумпція не буде спростована. Таким чином, до спростування презумпції правомірності правочину всі права, набуті сторонами за ним, можуть безперешкодно здійснюватися, а створені обов'язки підлягають виконанню.

У приватному праві недійсність (нікчемність чи оспорюваність) може стосуватися або «вражати» договір, правочин, акт органу юридичної особи, державну реєстрацію чи документ.

Недійсність договору як приватно-правова категорія, покликана не допускати або припиняти порушення приватних прав та інтересів або ж їх відновлювати.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду відхиляє аргументи касаційної скарги про те, що у заповіті відсутня інформація щодо місця народження заповідача і це є підставою нікчемності заповіту, оскільки законодавець у ЦК України не передбачив такої підстави для кваліфікації заповіту, посвідченого секретарем сільської ради, нікчемним, як відсутність вказівки в заповіті місця народження заповідача. Це не впливає на форму заповіту. Протилежна кваліфікація буде базуватися на мотивах розширеного розуміння вимог до форми і порядку його посвідчення і порушить принцип свободи заповіту, оскільки він піддається правовій охороні й після смерті заповідача.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116919791>

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 22.04.2024 у справі №346/2744/21 (провадження №61-10543сво23)

ВС вказав, що законодавець передбачив можливість прийняття спадщини постійним проживанням разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини для будь-яких спадкоємців, у тому числі й обов'язкових спадкоємців. Тому обов'язковий спадкоємець може прийняти спадщину на підставі частини третьої статті 1268 ЦК. Право на обов'язкову частку внаслідок прийняття спадщини обов'язковим спадкоємцем трансформується в майнове право, яке підлягає спадкуванню. Цивільний кодекс України, як основний регулятор спадкових відносин, не містить жодних обмежень чи заборон на спадкування такого права за відсутності його оформлення.

До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті (стаття 1218 ЦК України).

Право на спадкування мають особи, визначені у заповіті (частина перша статті 1223 ЦК України).

Спадкоємець за заповітом чи за законом має право прийняти спадщину або не прийняти її. Не допускається прийняття спадщини з умовою чи із застереженням (частини перша та друга статті 1268 ЦК України).

Заповідач не може позбавити права на спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині. Чинність заповіту щодо осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, встановлюється на час відкриття спадщини (частина третя статті 1235 ЦК України).

Чинність заповіту щодо складу спадщини встановлюється на момент відкриття спадщини (частина четверта статті 1236 ЦК України).

Малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка). Розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення (частина перша статті 1241 ЦК України).

Обміркувавши викладене, Об'єднана палата з урахуванням принципу розумності зауважує, що:

тлумачення частини третьої статті 1268 ЦК України з урахуванням принципу розумності свідчить, що законодавець встановив можливість прийняття спадщини постійним проживанням разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини для будь-яких спадкоємців, у тому числі й обов'язкових спадкоємців. Тому обов'язковий спадкоємець може прийняти спадщину на підставі частини третьої статті 1268 ЦК;

- законодавець розмежує поняття «виникнення права на спадщину» та «виникнення права власності на нерухоме майно, що входить до складу спадщини», і пов'язує з виникненням цих майнових прав різні правові наслідки. Виникнення у спадкоємця права на спадщину, яке пов'язується з її прийняттям, як майнового права зумовлює входження права на неї до складу спадщини після смерті спадкоємця, який не одержав свідоцтва про право на спадщину та не здійснив державну реєстрацію права;

- право на обов'язкову частку внаслідок прийняття спадщини обов'язковим спадкоємцем трансформується в майнове право, яке підлягає спадкуванню. Цивільний кодекс України, як основний регулятор спадкових відносин, не містить жодних обмежень чи заборон на спадкування такого права за відсутності його оформлення.

Отже, апеляційним судом зроблено обґрунтований висновок, що після смерті ОСОБА_4 до складу її спадщини увійшло право на 3/4 частки у праві власності спірного житлового будинку з господарськими будівлями і спорудами та право на 1/2 частки у праві власності на спірну земельну ділянку. Спадкоємець за заповітом ОСОБА_1 має право після смерті ОСОБА_3 на спадкування 1/4 частки у праві власності спірного житлового будинку з господарськими будівлями і спорудами та на 1/2 частки у праві власності на спірну земельну ділянку.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118868220>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 14.02.2024 у справі №756/13408/20 (провадження №61-13222св23)

ВС вказав, що, заявляючи вимоги про зменшення розміру обов'язкової частки, позивач повинен довести суду та підтвердити належними і допустимими доказами підстави такого зменшення, зокрема відсутність або негативний характер відносин між спадкоємцями та спадкодавцем, неприязні стосунки у зв'язку з аморальною поведінкою спадкоємця тощо.

Згідно зі статтею 5 ЦПК України, здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором. У випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону.

Статтями 1216, 1218 ЦК України передбачено, що спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Спадкове право

Право на обов'язкову частку у спадщині врегульовано статтею 1241 ЦК України, частиною першою якої передбачено, що малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатні вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка).

Право на обов'язкову частку – це суб'єктивне майнове право окремих спадкоємців першої черги (стаття 1261 ЦК України) отримати певну частку у спадщині, незалежно від змісту заповіту.

Таким чином, свобода спадкового розпорядження обмежується правом осіб, які закликаються до спадкування незалежно від волі спадкодавця, з огляду на пряму вказівку закону.

Відповідно до частини першої статті 1241 ЦК України розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між цими спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення.

При вирішенні спорів про зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині встановленню та оцінюванню судом підлягає характер відносин між спадкодавцем та спадкоємцем, інші обставини, що мають істотне значення. Зокрема, ними може вважатися тривала відсутність спілкування між спадкодавцем і спадкоємцем, неприязні стосунки, зумовлені аморальною поведінкою спадкоємця тощо.

При вирішенні спорів про зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині встановленню та оцінюванню судом підлягає характер відносин між спадкодавцем і спадкоємцем, інші обставини, що мають істотне значення. Зокрема, ними може вважатися тривала відсутність спілкування між спадкодавцем і спадкоємцем, неприязні стосунки, зумовлені аморальною поведінкою спадкоємця тощо.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився й суд апеляційної інстанції, дійшов правомірного висновку, що позивачем не надано належних і достатніх доказів на підтвердження того, що між спадкодавцем та його батьком було припинено спілкування чи/або існували неприязні стосунки, зумовлені саме поведінкою спадкоємця обов'язкової частки, який є особою похилого віку, або інших обставин, які б були підставою для застосування положень абзацу другої частини першої статті 1241 ЦК України.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117043625>

Постанова Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 19.02.2024 у справі №753/95/21 (провадження №61-3800сво23)

ВС вказав, що положення статті 816 ЦК України не передбачають будь-яких обмежень реалізації права наймача та осіб, які постійно проживають разом з ним, на визначення порядку користування жилим приміщенням в будинках державного і громадського житлового фонду, не пов'язують із площею наданого у найм житлового приміщення.

Відповідно до статті 47 Конституції України кожен має право на житло. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше, як на підставі закону за рішенням суду.

Згідно зі статтею 61 ЖК України користування жилим приміщенням у будинках державного і громадського житлового фонду здійснюється відповідно до договору найму житлового приміщення.

Відповідно до статті 63 ЖК України предметом договору найму жилого приміщення в будинках державного і громадського житлового фонду є окрема квартира або інше ізольоване жилає приміщення, що складається з однієї чи кількох кімнат, а також одноквартирний жилий будинок.

Право наймача та осіб, які постійно проживають разом з ним, на визначення порядку користування жилим приміщенням в будинках державного і громадського житлового фонду передбачено у частині четвертій статті 816 ЦК України, яка не містить будь-яких обмежень реалізації цього права, і, крім того, не пов'язано з певними межами. З урахуванням правила про пріоритетність норм ЦК України над нормами інших законів, застосуванню підлягає частина четверта статті 816 ЦК України.

Тлумачення частини четвертої статті 816 ЦК України дає підстави для висновку, що первинне значення у врегулюванні відносин щодо порядку користування жилим приміщенням має домовленість. Водночас при виникненні конфліктної ситуації, яка унеможливує добровільне встановлення порядку користування жилим приміщенням, такий порядок користування може встановити суд за позовом наймача або особи, яка постійно проживає разом з ним.

Отже, положення статті 816 ЦК України не передбачають будь-яких обмежень реалізації права наймача та осіб, які постійно проживають разом з ним, на визначення порядку користування жилим приміщенням в будинках державного і громадського житлового фонду, не пов'язують з площею наданого у найм житлового приміщення.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117206127>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 14.02.2024 у справі №753/26541/21 (провадження №61-16323св23)

На військовослужбовців (зокрема звільнених з військової служби), а також членів їхніх сімей, які були забезпечені постійним житлом у межах норми (у тому числі шляхом отримання грошової компенсації за належне для отримання житлове приміщення), не можуть поширюватися гарантії, передбачені статтею 125 ЖК України, при їх виселенні з попередньо наданого на час проходження військової служби тимчасового житла (службового житла чи кімнати у гуртожитку).

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України.

Згідно з частинами першою та другою статі 319 ЦК України власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону.

Згідно з частиною першою статті 391 ЦК України власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпоряджання своїм майном.

Відповідно до статті 127 ЖК України гуртожитки призначені, зокрема, для проживання робітників і службовців у період роботи.

Частинами першою – третьою статті 132 ЖК України передбачено, що сезонні, тимчасові працівники і особи, що працювали за строковим трудовим договором, які припинили роботу, а також особи, що вчилися у навчальних закладах і вибули з них, підлягають виселенню без надання іншого жилого приміщення з гуртожитку, який їм було надано у зв'язку з роботою чи навчанням. Інших працівників підприємств, установ, організацій, які поселилися в гуртожитку у зв'язку з роботою, може бути виселено без надання іншого жилого приміщення в разі звільнення за власним бажанням без поважних причин, за порушення трудової дисципліни або вчинення злочину. Осіб, які припинили роботу з інших підстав, ніж ті, що зазначені в частині другій цієї статті, а також осіб, перелічених у статті 125 цього Кодексу, може бути виселено лише з наданням їм іншого жилого приміщення.

Без надання іншого жилого приміщення не може бути виселено осіб з інвалідністю внаслідок війни та інших осіб з інвалідністю з числа військовослужбовців, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранення, контузії або каліцтва, що їх вони дістали при захисті чи при виконанні інших обов'язків військової служби, або внаслідок захворювання, зв'язаного з перебуванням на фронті (частина перша статті 125 ЖК України).

Враховуючи вказані вище приписи закону, а також те, що ОСОБА_1 є інвалідом другої групи і має право на пільги, встановлені законодавством України для ветеранів війни – осіб з інвалідністю внаслідок війни, а ОСОБА_3 проходить службу у Збройних Силах України, слід погодитися з висновком судів попередніх інстанцій про те, що виселення відповідачів з кімнати у гуртожитку можливо лише у випадку надання їм іншого жилого приміщення.

Відповідно до статті 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» держава забезпечує військовослужбовців жилими приміщеннями або за їх бажанням грошовою компенсацією за належне їм для отримання жиле приміщення на підставах, у межах норм і відповідно до вимог, встановлених ЖК України, іншими законами, в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до пункту 26 розділу IV Інструкції №380 особи, звільнені з військової служби, які були забезпечені службовим жилим приміщенням, жилою площею у гуртожитку (сімейному гуртожитку) та залишені на обліку військовослужбовців та членів їхніх сімей, які потребують поліпшення житлових умов шляхом надання жилих приміщень для постійного проживання, не підлягають виселенню до забезпечення їх встановленим порядком постійним житлом.

Таким чином, законом передбачено можливість виселення відповідачів з кімнати у гуртожитку у випадку забезпечення їх постійним житлом.

З огляду на приписи статті 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», пункту 2 розділу I Інструкції №380 держава в особі Міністерства оборони України виконала свій обов'язок перед військовослужбовцем ОСОБА_1 та членами його сім'ї щодо забезпечення житловим приміщенням шляхом виплати за їхньою згодою грошової компенсації за належне для отримання житлове приміщення.

З огляду на необхідність забезпечення загальнонаціональної та економічної безпеки і добробуту, ефективного витрачання матеріальних ресурсів, захисту прав військовослужбовців, які не забезпечені ані постійним, ані службовим житловим, а також принципів рівності, добросовісності та справедливості, слід дійти висновку, що на військовослужбовців (зокрема звільнених з військової служби), а також членів їхніх сімей, які були забезпечені постійним житлом у межах норми (у тому числі шляхом отримання грошової компенсації за належне для отримання житлове приміщення), не можуть поширюватися гарантії, передбачені статтею 125 ЖК України, при їх виселенні з попередньо наданого на час проходження військової служби тимчасового житла (службового житла чи кімнати у гуртожитку).

У такому випадку виключаються підстави для додаткового покладення на державу обов'язку з надання іншого житла при виселенні військовослужбовців з гуртожитку, оскільки відповідачі за їхньою згодою отримали грошову компенсацію за належне для отримання жиле приміщення, цільове використання якої держава не контролює.

Наведене тлумачення змісту вказаних вище норм відповідає принципам справедливості, пропорційності і рівності всіх військовослужбовців, а також умовам реалізації обов'язку держави із забезпечення житлом військовослужбовців.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117043550>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 17.04.2024 у справі №357/11125/22 (провадження №61-3114св24)

ВС виснував, що, враховуючи поведінку позивача, його добровільну відмову від реалізації права на приватизацію квартири, у якій він зареєстрований та проживає разом зі своєю сім'єю, виконання державою обов'язку щодо забезпечення позивача як учасника бойових дій житловою площею цілком мотивовано отримав відмовив у взятті його на квартирний облік.

Відповідно до статті 47 Конституції України кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону. Ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду.

Статтею 31 ЖК України визначено, що громадяни, які потребують поліпшення житлових умов, мають право на одержання у користування жилого приміщення в будинках державного або громадського житлового фонду в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими актами законодавства України. Жилі приміщення надаються зазначеним громадянам, які постійно проживають у цьому населеному пункті (якщо інше не встановлено законодавством України), як правило, у вигляді окремої квартири на сім'ю.

Загальні підстави для визнання громадян такими, що потребують поліпшення житлових умов, визначені статтею 34 ЖК України, а саме: 1) забезпечені жилою площею нижче за рівень, що визначається в порядку, встановлюваному цим Кодексом та іншими актами законодавства України; 2) які проживають у приміщенні, що не відповідає встановленим санітарним і технічним вимогам; 3) які хворіють на тяжкі форми деяких хронічних захворювань, у зв'язку із чим не можуть проживати в комунальній квартирі або в одній кімнаті з членами своєї сім'ї. Перелік зазначених захворювань затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я; 4) які проживають за договором піднайму жилого приміщення в будинках державного або громадського житлового фонду чи за договором найму жилого приміщення в будинках житлово-будівельних кооперативів; 5) які проживають тривалий час за договором найму (оренди) в будинках (квартирах), що належать громадянам на праві приватної власності; 6) які проживають у гуртожитках.

Згідно з пунктом 18 частини першої статті 13 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» інвалідам війни та прирівняним до них особам (стаття 7) надаються пільги щодо позачергового забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов, у тому числі за рахунок жилої площі, що передається міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, підприємствами та організаціями у розпорядження місцевих рад та державних адміністрацій.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду України» приватизація здійснюється шляхом безоплатної передачі громадянам квартир (будинків), житлових приміщень у гуртожитках з розрахунку санітарної норми 21 квадратний метр загальної площі на наймача і кожного члена його сім'ї та додатково 10 квадратних метрів на сім'ю.

Заявою від 18 травня 2021 року позивач письмово відмовився від участі у приватизації отриманої від держави квартири АДРЕСА_2, на користь свого батька ОСОБА_2. Надана ОСОБА_2 державою квартира за його згодою перейшла у власність його батька ОСОБА_2.

Відповідно до статті 35 ЖК України громадяни, які штучно погіршили житлові умови шляхом обміну займаного жилого приміщення, його псування або руйнування, відчуження придатного і достатнього за розміром для проживання жилого будинку (частини будинку), а також громадяни, у яких потреба в поліпшенні житлових умов виникла внаслідок вилучення жилого приміщення, використуваного для одержання нетрудових доходів (стаття 96), не беруться на облік потребуючих поліпшення житлових умов протягом п'яти років з моменту погіршення житлових умов.

Під час вирішення спору судами також враховано, що ОСОБА_1 не може вважатися особою, яка не забезпечена житловим приміщенням та потребує поліпшення житлових умов, оскільки житлова площа, на користування якою він має право у квартирі АДРЕСА_2, становить не менше 11,716 кв. метра.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118485884>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 19.06.2024 у справі №759/24309/19 (провадження №61-9167св23)

ВС зауважив, що наявність у неповнолітнього права користування спірною квартирою не впливає на можливість встановлення порядку користування квартирою між співвласниками та визначення конкретних варіантів такого порядку користування, оскільки право користування неповнолітнім є похідним від права власності співвласника квартири, членом сім'ї якої він є.

Частинами першою, другою статті 319 ЦК України передбачено, що власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд.

Власник має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону.

Згідно з частиною першою статті 356 ЦК України власність двох чи більше осіб із визначенням часток кожного з них у праві власності є спільною частковою власністю.

Відповідно до статті 358 ЦК України право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою.

Співвласники можуть домовитися про порядок володіння та користування майном, що є їхньою спільною частковою власністю.

Кожен зі співвласників має право на надання йому у володіння та користування тієї частини спільного майна в натурі, яка відповідає його частці у праві спільної часткової власності. У разі неможливості цього він має право вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації.

Зміст цієї норми свідчить про те, що первинне значення у врегулюванні відносин між співвласниками має домовленість. Очевидним є те, що рішення суду не може підмінити собою їх домовленість.

Водночас при виникненні конфліктної ситуації, яка унеможлиблює добровільне встановлення порядку користування спільним майном між співвласниками, такий порядок користування може встановити суд.

Житлове право

Вирішуючи спір із приводу встановлення порядку спільного користування квартирою, суд виділяє в користування сторонам спору частини житлового приміщення, адекватні розміру їх часток у праві власності на спільне майно. При цьому допускається можливість відійти у незначних обсягах від відповідності реальних часток ідеальним у зв'язку з неможливістю забезпечити їх точну відповідність. Таке рішення не змінює розміру часток співвласників у праві власності на спільне майно, не порушує їхніх прав як власників.

Установивши, що сторони не змогли домовитися про порядок користування спільним майном, врахувавши, що запропонований позивачем порядок користування квартирою не порушуватиме права відповідача, оскільки виділена їй в користування частина квартири перевищує розмір її частки в спільному майні, суд першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, зробив обґрунтований висновок про задоволення позову.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119897682>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 24.01.2024 у справі №520/7627/17 (провадження №61-591 св 22)

ВС вказав, що у разі укладення договору лізингу лізингодавець страхує свої ризики шляхом укладення, зокрема, договору добровільного страхування наземних транспортних засобів, за умовами якого у випадку викрадення предмета лізингу лізингодавець отримує виплату страхового відшкодування.

Згідно з пунктом 1 частини другої статті 11 ЦК України підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, є договори та інші правочини.

Правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (частина перша статті 202 ЦК України).

Відповідно до статті 216 ЦК України у разі недійсності правочину кожна зі сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а у випадку неможливості такого повернення (зокрема, коли одержане полягає у користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі) необхідно відшкодувати вартість того, що одержано, за цінами, які існують на момент відшкодування.

Наслідками недійсності правочину є поновлення сторін у початковому становищі (двостороння реституція), тобто взаємне повернення переданого за недійсним правочином, яка може застосовуватися лише тоді, коли майно, передане за правочином, залишається у його сторони.

Отже, у разі застосування реституції за нікчемним договором лізингу лізингодавець зобов'язаний повернути лізингоодержувачу сплачені ним платежі на виконання умов договору, а лізингоодержувач, зі свого боку, зобов'язаний повернути лізингодавцю передане за договором майно, а саме об'єкт лізингу, яким він користувався.

Суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, стягнувши вартість автомобіля, визначеного у договорі фінансового лізингу від 07 листопада 2014 року відповідно до курсу Національного банку України, дійсного на час звернення до суду, не врахував, що вартість автомобіля визначена позивачем станом на час укладення договору лізингу без урахування ступеня зносу автомобіля, дати його виготовлення та строку експлуатації. Позивачем також не врахована сума отриманих ним лізингових платежів за період з 14 листопада 2014 року по вересень 2015 року, а суди не вирішили питання про повернення лізингоодержувачу сплачених нею лізингових платежів.

Відповідно до частини першої статті 809 ЦК України ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета договору лізингу несе лізингоодержувач, якщо інше не встановлено договором або законом.

Частиною першою статті 13 Закону України «Про фінансовий лізинг» №723/97-ВР від 16 грудня 1997 року (далі – Закон №723/97-ВР від 16 грудня 1997 року), який діяв на час укладення договору, передбачено, що з моменту передачі предмета лізингу у володіння лізингоодержувачу ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета лізингу переходить до лізингоодержувача, якщо інше не встановлено договором.

Відповідно до вимог статті 323 ЦК України ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна несе його власник, якщо інше не встановлено договором або законом.

Ураховуючи те, що правовідносини лізингу у зв'язку з нікчемністю договору лізингу у цьому випадку відсутні, на лізингоодержувача не можуть покладатися відповідні зобов'язання, а ризик втрати майна (у цьому випадку викрадення) несе його власник.

Також частиною другою статті 13 Закону №723/97-ВР від 16 грудня 1997 року передбачено, що предмет лізингу та/або пов'язані із виконанням лізингових договорів ризики підлягають страхуванню, у разі якщо їх обов'язковість встановлена законом або договором.

Страховик зобов'язаний у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату у строк, встановлений договором (пункт 3 частини першої статті 988 ЦК України).

Факт страхування спірного автомобіля з огляду на настання страхового випадку (незаконне заволодіння) свідчить про відсутність підстав вимагати його вартість від відповідачки при застосуванні наслідків нікчемності договору фінансового лізингу.

З огляду на наявність договору страхування автомобіля відсутні підстави для задоволення позову про повернення вартості автомобіля, оскільки ризик викрадення автомобіля був ним застрахований.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116606791>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 20.03.2024 у справі №752/16778/22 (провадження №61-18189 св 23)

ВС виснував, що домовленість між фізичною особою та фізичною особою – підприємцем щодо поставки товару на умовах попередньої оплати без визначення строків передачі товару у власність покупця для побутового (домашнього) використання є усним договором купівлі-продажу, а не договором поставки. Невиконання умов цього договору щодо передачі товару покупцеві є підставою для його розірвання та нарахування на суму попередньої оплати процентів відповідно до частини третьої статті 536 ЦК України.

Відповідно до частин першої та другої статті 202 ЦК України правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Правочини можуть бути односторонніми та дво- чи багатосторонніми (договори).

Зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться (стаття 526 ЦК України).

Статтею 610 ЦК України встановлено, що порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання).

Договір є обов'язковим для виконання сторонами (стаття 629 ЦК України).

Договір може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлені законом (частина перша статті 639 ЦК України).

Відповідно до статті 651 ЦК України зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом.

Частинами першою, другою статті 712 ЦК України встановлено, що за договором поставки продавець (постачальник), який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму.

До договору поставки застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не встановлено договором, законом або не впливає з характеру відносин сторін.

Положеннями статті 655 ЦК України визначено, що за договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму.

Предметом договору купівлі-продажу може бути майно (товар), яке є у продавця на момент укладення договору або буде створене (придбане, набуто) продавцем у майбутньому (частина перша статті 656 ЦК України).

Згідно зі статтею 662 ЦК України продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, визначений договором купівлі-продажу.

Продавець повинен одночасно з товаром передати покупцеві його приналежності та документи (технічний паспорт, сертифікат якості тощо), що стосуються товару та підлягають переданню разом із товаром відповідно до договору або актів цивільного законодавства.

Відповідно до статті 663 ЦК України продавець зобов'язаний передати товар покупцеві у строк, встановлений договором купівлі-продажу, а якщо зміст договору не дає змоги визначити цей строк, – відповідно до положень статті 530 цього Кодексу.

Згідно зі статтею 693 ЦК України, якщо договором встановлений обов'язок покупця частково або повністю оплатити товар до його передання продавцем (попередня оплата), покупець повинен здійснити оплату в строк, встановлений договором купівлі-продажу, а якщо такий строк не встановлений договором, – у строк, визначений відповідно до статті 530 цього Кодексу.

Якщо продавець, який одержав суму попередньої оплати товару, не передав товар у встановлений строк, покупець має право вимагати передання оплаченого товару або повернення суми попередньої оплати.

На суму попередньої оплати нараховуються проценти відповідно до статті 536 цього Кодексу від дня, коли товар мав бути переданий, до дня фактичного передання товару покупцеві або повернення йому суми попередньої оплати. Договором може бути встановлений обов'язок продавця сплачувати проценти на суму попередньої оплати від дня одержання цієї суми від покупця.

Тлумачення наведених вище норм права дає підстави висувати, що сторонами договору поставки є суб'єкти підприємницької діяльності, а товар, який є предметом договору поставки, має передаватися у встановлений строк у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з побутовим (домашнім) використанням.

З огляду на викладене Верховний Суд погоджується з висновками суду першої інстанції про те, що між сторонами був укладений саме усний договір купівлі-продажу басейну вартістю 3 500 євро, як зазначено в квитанції від 10 листопада 2020 року №0439, на умовах попередньої оплати без визначення строків передачі товару покупцю, а не договір поставки, оскільки позивачка у цих правовідносинах не виступає суб'єктом підприємницької діяльності, а басейн мав бути встановлений у належному їй домоволодінні.

При цьому суд першої інстанції правильно вказав на помилковість посилання позивачки на положення частини другої статті 625 ЦК України, оскільки у цих правовідносинах підлягає застосуванню положення частини третьої статті 693 ЦК України, яка передбачає нарахування на суму попередньої оплати процентів відповідно до статті 536 цього Кодексу від дня, коли товар мав бути переданий, до дня фактичного передання товару покупцеві або повернення йому суми попередньої оплати.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117823692>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22.05.2024 у справі №754/8750/19 (провадження №14-202цс21)

Саме лише нездійснення нотаріального посвідчення правочину, укладеного за результатами проведення торгів з продажу майна (активів) банку, що ліквідується, які були проведені з дотриманням вимог законодавства, не може свідчити про нікчемність торгів загалом.

Здійснивши тлумачення приписів частини першої статті 17 та частини першої статті 24 Закону №898-IV, Велика Палата Верховного Суду сформулювала такі висновки щодо застосування зазначених норм права.

Іпотекодержателем завжди є кредитор, тому «абстрактну іпотеку» (без зв'язку з належним кредитором основним зобов'язанням) закон не передбачає.

Відступлення права вимоги за іпотечним договором, за загальним правилом, має відбуватися одночасно з відступленням права вимоги за кредитним договором. Права вимоги за основним зобов'язанням та права вимоги за іпотечним зобов'язанням як забезпечувальним до такого основного не можуть бути одночасно відступлені кредитором на користь різних осіб.

Приписи частини першої статті 24 Закону №898-IV щодо відступлення права вимоги за договором іпотеки за умови одночасного відступлення права вимоги за основним зобов'язанням спрямовані на уникнення ситуації, за якої відступлення права вимоги за іпотечним договором передує відступленню права вимоги за основним зобов'язанням. Тому договір про відступлення права вимоги за іпотечним договором може укладатися як у той самий день, що й договір про відступлення права вимоги за основним зобов'язанням, так і через певний проміжок часу після такого відступлення, але не раніше.

Порушення порядку переходу права іпотеки до його набувача, у результаті чого виникла така аномалія, як «абстрактна іпотека», за змістом статті 17 Закону №898-IV не припиняє іпотеку.

Враховуючи фактичні обставини цієї конкретної справи, саме лише нездійснення нотаріального посвідчення правочину, укладеного за результатами проведення торгів з продажу майна (активів) банку, що ліквідується, які були проведені з дотриманням вимог законодавства, не може свідчити про нікчемність торгів загалом, а фактично є недооформленням договірних відносин між банком та переможцем торгів. Це не припиняє іпотеку і не позбавляє первинного іпотекодержателя (первісного кредитора), у разі виконання рішення суду, яким підтверджено його право іпотекодержателя, та внесення запису до державного реєстру про право іпотеки, права завершити процедуру торгів – дооформити договірні відносини, укласти нотаріально посвідчений договір та внести відомості про відступлення права вимоги за іпотечним договором до певного державного реєстру.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119583712>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13.03.2024 у справі №201/15228/17 (провадження №14-183цс23)

Підставою для скасування державної реєстрації права власності на предмет іпотеки є порушення іпотекодержателем вимог законодавства при реалізації позасудової процедури звернення стягнення на предмет іпотеки. До таких порушень належить, зокрема, й ненадання експертної оцінки предмета іпотеки на день його відчуження.

Кредитні правовідносини за своєю правовою природою є договірними цивільними відносинами; на них повною мірою поширюються вимоги цивільного законодавства, зокрема приписи про неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом, а також принципи свободи договору, підприємницької діяльності, яка не заборонена законом, судового захисту цивільного права та інтересу, справедливості, добросовісності та розумності, передбачені статтею 3 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України).

Відповідно до статті 526 ЦК України зобов'язання повинно виконуватися належним чином згідно з умовами договору й вимогами ЦК України. За статтею 610 ЦК України порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання).

Боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання. Відповідно до статті 629 цього Кодексу договір є обов'язковим для виконання сторонами (частина перша статті 625 ЦК України).

У разі невиконання або неналежного виконання боржником основного зобов'язання іпотекодержатель вправі задовольнити свої вимоги за основним зобов'язанням шляхом звернення стягнення на предмет іпотеки, якщо інше не передбачено законом. Право іпотекодержателя на звернення стягнення на предмет іпотеки також виникає з підстав, встановлених статтею 12 цього Закону. Звернення стягнення на предмет іпотеки здійснюється на підставі рішення суду, виконавчого напису нотаріуса або згідно з договором про задоволення вимог іпотекодержателя (стаття 33 Закону №898-IV).

Відповідно до частини першої статті 35 Закону №898-IV у разі порушення основного зобов'язання та/або умов іпотечного договору іпотекодержатель надсилає іпотекодавцю та боржнику, якщо він є відмінним від іпотекодавця, письмову вимогу про усунення порушення. У цьому документі зазначається стислий зміст порушених зобов'язань, вимога про виконання порушеного зобов'язання у не менш ніж тридцятиденний строк та попередження про звернення стягнення на предмет іпотеки у разі невиконання цієї вимоги. Якщо протягом встановленого строку вимога іпотекодержателя залишається без задоволення, іпотекодержатель вправі прийняти рішення про звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом позасудового врегулювання на підставі договору.

Наведена правова норма спрямована на забезпечення фактичного повідомлення боржника, аби надати йому можливість усунути порушення, і цим запобігти зверненню стягнення на майно боржника.

Відповідно до статті 37 Закону №898-IV іпотекодержатель може задовольнити забезпечену іпотекою вимогу шляхом набуття права власності на предмет іпотеки. Правовою підставою для реєстрації права власності іпотекодержателя на нерухоме майно, яке є предметом іпотеки, є договір про задоволення вимог іпотекодержателя або відповідне застереження в іпотечному договорі, яке прирівнюється до такого договору за своїми правовими наслідками та передбачає передачу іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки в рахунок виконання основного зобов'язання.

Зобов'язальне право

Рішення про реєстрацію права власності іпотекодержателя на нерухоме майно, що є предметом іпотеки, може бути оскаржено іпотекодавцем у суді. Іпотекодержатель набуває предмет іпотеки у власність за вартістю, визначеною на момент такого набуття на підставі оцінки предмета іпотеки суб'єктом оціночної діяльності. У разі набуття права власності на предмет іпотеки іпотекодержатель зобов'язаний відшкодувати іпотекодавцю перевищення 90 відсотків вартості предмета іпотеки над розміром забезпечених іпотекою вимог іпотекодержателя.

Отже, чинним законодавством передбачений порядок задоволення вимог іпотекодержателя за рахунок предмета іпотеки як шляхом звернення стягнення на предмет іпотеки на підставі рішення суду, виконавчого напису нотаріуса (у примусовому порядку), так і позасудове (добровільне) врегулювання згідно з договором про задоволення вимог іпотекодержателя, яким також вважається відповідне застереження в іпотечному договорі, зокрема й шляхом передачі іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки.

Відповідно до пункту 61 Порядку №1127 для державної реєстрації права власності на підставі договору іпотеки, що містить застереження про задоволення вимог іпотекодержателя шляхом набуття права власності на предмет іпотеки, також подаються: копія письмової вимоги про усунення порушень, надісланої іпотекодержателем іпотекодавцеві та боржникові, якщо він є відмінним від іпотекодавця; документ, що підтверджує наявність факту завершення 30-денного строку з моменту отримання іпотекодавцем та боржником, якщо він є відмінним від іпотекодавця, письмової вимоги іпотекодержателя у разі, коли більш тривалий строк не зазначений у відповідній письмовій вимозі; застава (якщо іпотечним договором передбачено її видачу).

Отже, у пункті 61 Порядку №1127 наведено перелік обов'язкових для подання документів та обставин, що мають бути ними підтверджені, на підставі яких проводиться державна реєстрація права власності на предмет іпотеки за договором, що містить застереження про задоволення вимог іпотекодержателя.

З огляду на викладене Порядок №1127 не передбачав, що звіт про оцінку предмета іпотеки входить до переліку документів, необхідних для подання державному реєстратору. Вимога щодо подання державному реєстратору такого звіту була доповнена до Порядку №1127 лише 26 лютого 2020 року.

Втім з огляду на принцип *lex superior*, «у разі суперечності застосовуються норми, що закріплюються в нормативно-правових актах, які мають більш високу юридичну силу», хоча Порядком №1127 до 26 лютого 2020 року не було передбачено обов'язкового надання оцінки предмета іпотеки, проте така вимога містилася у частині третій статті 37 Закону №898-IV, що має вищу юридичну силу.

Зокрема, частиною третьою статті 37 Закону №898-IV визначено, що іпотекодержатель набуває предмет іпотеки у власність за вартістю, визначеною на момент такого набуття на підставі оцінки предмета іпотеки суб'єктом оціночної діяльності.

Отже, іпотекодержатель станом на момент виникнення спірних у цій справі правовідносин не міг набути у власність предмет іпотеки без визначення вартості такого набуття на підставі оцінки предмета іпотеки, здійсненої суб'єктом оціночної діяльності.

Зазначене обґрунтовується, зокрема, і тим, що згідно з другим реченням частини третьої статті 37 Закону №898-IV у разі набуття права власності на предмет іпотеки іпотекодержатель зобов'язаний відшкодувати іпотекодавцю перевищення 90 відсотків вартості предмета іпотеки над розміром забезпечених іпотекою вимог іпотекодержателя.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118393645>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 22.05.2024 у справі №465/4478/22 (провадження №61-3076 св 24)

ВС вказав, що для звернення стягнення на предмет застави необхідною умовою є письмове повідомлення боржника про порушення забезпеченого обтяженням зобов'язання і внесення до Реєстру відомостей про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження.

Відповідно до статті 18 ЦК України нотаріус здійснює захист цивільних прав шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі у випадках і в порядку, встановлених законом.

Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами та посадовими особами органів місцевого самоврядування встановлюється цим Законом та іншими актами законодавства України (частина перша статті 39 Закону України «Про нотаріат»).

Таким актом, зокрема, є Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року №296/5 (далі – Порядок).

Вчинення нотаріусом виконавчого напису – нотаріальна дія (пункт 19 частини першої статті 34 Закону України «Про нотаріат»).

Статтею 88 Закону України «Про нотаріат» визначено умови вчинення виконавчих написів. Відповідно до приписів цієї статті Закону нотаріус вчиняє виконавчі написи, якщо подані документи підтверджують безспірність заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем та за умови, що з дня виникнення права вимоги минуло не більше трьох років.

Підпунктами 3.2, 3.5 пункту 3 глави 16 розділу II Порядку передбачено, що безспірність заборгованості підтверджують документи, передбачені Переліком документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29 червня 1999 №1172 (далі – Перелік документів). Під час вчинення виконавчого напису нотаріус повинен перевірити, чи подано на обґрунтування стягнення документи, зазначені у Переліку документів.

Обтяжувач, який ініціює звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження, зобов'язаний до початку процедури звернення стягнення зареєструвати в Реєстрі відомості про звернення стягнення на предмет застави.

Така вимога узгоджується з частиною першою статті 27 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», згідно з якою обтяжувач, який має намір звернути стягнення на предмет забезпечувального обтяження в позасудовому порядку, зобов'язаний надіслати боржнику та іншим обтяжувачам, на користь яких встановлено зареєстроване обтяження, письмове повідомлення про порушення забезпеченого обтяженням зобов'язання. Повідомлення надсилається одночасно з реєстрацією в Державному реєстрі відомостей про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження.

Зобов'язальне право

Системний аналіз положень статей 24, 26, 27 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», статті 87 Закону України «Про нотаріат», Порядку та Переліку документів дає підстави для висновку, що обтяжувач, який ініціює звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження, зобов'язаний до початку процедури звернення стягнення зареєструвати в Реєстрі відомості про звернення стягнення на предмет застави. Ухилення від надіслання боржнику повідомлення про порушення запеченого обтяженням зобов'язання, реєстрації в Реєстрі відомостей про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження, а також недотримання 30-денного строку з моменту реєстрації в Реєстрі відомостей про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження вважаються порушеннями, які унеможливають вчинення нотаріусом виконавчого напису про звернення стягнення на предмет застави. Відсутність у Законі України «Про нотаріат» та Порядку вимоги до нотаріуса провести перевірку дотримання стягувачем норм спеціального Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» щодо реєстрації в Реєстрі відомостей про звернення стягнення на предмет забезпечувального обтяження та спливу тридцятиденного строку з моменту такої реєстрації не свідчить про можливість невиконання нотаріусом цих вимог.

Подібні за змістом правові висновки, викладені у постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 травня 2018 року у справі №320/8269/15-ц (провадження №14-83 цс 18) та постановах Верховного Суду від 27 листопада 2019 року у справі №205/6697/15-ц (провадження №61-25028 св 18), від 28 червня 2023 року у справі №201/2667/20 (провадження №61-12186 св 21).

Положення закону щодо надіслання боржнику повідомлення про порушення забезпеченого обтяженням зобов'язання направлені на фактичне повідомлення заставодавця з метою надання йому можливості усунути відповідні порушення основного зобов'язання і запобігти зверненню стягнення на його майно. Отже, таке повідомлення слід вважати здійсненим належним чином за умови, що заставодавець отримав його. Доказом належного здійснення повідомлення може бути, зокрема, повідомлення про вручення поштового відправлення з описом вкладення.

Подібні за змістом правові висновки викладені у постанові Великої Палати Верховного Суду від 23 червня 2020 року у справі №645/1979/15-ц (провадження №14-706 цс 19).

Апеляційний суд дійшов правильного висновку про те, що відсутні докази отримання позивачем відповідного повідомлення АТ «Кредобанк» про порушення забезпеченого обтяженням зобов'язання, оскільки таке поштове відправлення повернулося банку з відміткою поштового відділення «за закінченням терміну зберігання».

Як порушення нотаріусом порядку вчинення виконавчого напису, так і порушення порядку повідомлення заставодавця про вимогу про усунення порушення є самостійними і достатніми підставами для визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119264967>

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 10.04.2024 у справі №454/1883/22 (провадження №14-117цс23)

ВП ВС вказала, що направлення копій судового рішення особі, яка не має офіційної електронної адреси, свідчить про обов'язок суду направлення копії судового рішення рекомендованим листом із повідомленням про вручення, днем вручення якого є день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про вручення судового рішення.

Відповідно до статті 129 Конституції України однією з основних засад судочинства є забезпечення апеляційного оскарження рішення суду, а відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року таке конституційне право повинно бути забезпечене судовими процедурами, які повинні бути справедливими.

Згідно з частиною першою статті 17 ЦПК України учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення.

Відповідно до статті 354 ЦПК України апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення.

Строк на апеляційне оскарження може бути також поновлений у разі пропуску з інших поважних причин, крім випадків, зазначених у частині другій статті 358 цього Кодексу.

Частинами п'ятою, шостою статті 272 ЦПК України (у редакції, чинній на час ухвалення рішення судом першої інстанції) визначено, що учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судові рішення було ухвалено поза межами судового засідання чи без повідомлення (виклику) учасників справи, копія судового рішення надсилається протягом двох днів з дня його складення у повному обсязі в електронній формі у порядку, визначеному законом, – у випадку наявності в особи офіційної електронної адреси або рекомендованим листом із повідомленням про вручення – якщо така адреса відсутня.

Днем вручення судового рішення є: 1) день вручення судового рішення під розписку; 2) день отримання судом повідомлення про доставлення копії судового рішення на офіційну електронну адресу особи; 3) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про вручення судового рішення; 4) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, повідомленою цією особою суду; 5) день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати копію судового рішення чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, що зареєстровані у встановленому законом порядку, якщо ця особа не повідомила суду іншої адреси.

Вимога про надіслання судового рішення через підсистеми ЄСІТС є обов'язковою для осіб, визначених пунктом 10 Положення про ЄСІТС (у редакції, чинній на час ухвалення рішення судом першої інстанції), та тих осіб, які добровільно зареєстрували офіційні електронні адреси в ЄСІТС.

Надсилання судового рішення в той чи інший спосіб учаснику справи є процесуальним обов'язком суду. Відомості про вручення (доставлення) рішення суду учаснику справи містяться у розписці про вручення, у повідомленні про доставлення копії судового рішення на офіційну електронну адресу особи, у поштовому повідомленні відмітки про вручення судового рішення, а також у документах, визначених пунктами 4, 5 частини шостої статті 272 ЦПК України (у редакції, чинній на час ухвалення рішення судом першої інстанції). У разі відсутності таких відомостей судові рішення вважаються неврученими.

Бажання учасника справи (фізичної особи) зазначити у скарзі (заяві) свою особисту електронну адресу, свідчить лише про бажання особи отримувати кореспонденцію від суду додатковим засобом зв'язку, та не звільняє суд обов'язку виконувати вимоги закону, зокрема щодо надіслання рішення суду у порядку, передбаченому статтею 272 ЦПК України (у редакції, чинній на час ухвалення рішення судом першої інстанції).

Аналіз викладених вище приписів ЦПК України, якими встановлено порядок направлення копій судового рішення особі, яка не має офіційної електронної адреси, свідчить про обов'язок суду направлення копії судового рішення рекомендованим листом з повідомленням про вручення, днем вручення якого є день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про вручення судового рішення.

Надсилання відповідних процесуальних документів на електронну адресу сторони у справі, вказану в документах, що подавались до суду, не заборонена, та може здійснюватися як додаткова, однак такі дії не можуть замінити належне надсилання учаснику судового рішення відповідно до статті 272 ЦПК України (у редакції, чинній на час ухвалення рішення судом першої інстанції).

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118486335>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 17.01.2024 у справі №352/1118/22 (провадження №61-1658св23)

ВС виснував, що відмова у звільненні від сплати судового збору з тих підстав, що така особа є відповідачем, без дослідження судом доказів, якими відповідач обґрунтовує наявність підстав для застосування пункту 1 частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір», завдає шкоди самій суті права відповідача на доступ до суду.

За статтею 129 Конституції України однією з основних засад судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення, а відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) таке конституційне право має бути забезпечене справедливими судовими процедурами.

Право на оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій є складовою конституційного права особи на судовий захист. Воно гарантується визначеними Конституцією України основними засадами судочинства, які є обов'язковими для всіх форм судочинства та всіх судових інстанцій, зокрема забезпеченням права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення.

За частиною другою статті 357 ЦПК України до апеляційної скарги, яка оформлена з порушенням вимог, встановлених статтею 356 ЦПК України, застосовуються положення статті 185 ЦПК України, відповідно до якої суддя, встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 175 і 177 цього Кодексу, постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху із зазначенням недоліків позовної заяви, способу і строку їх усунення, який не може перевищувати десяти днів з дня вручення ухвали про залишення позовної заяви без руху.

Частина третя статті 185 ЦПК України визначає, що якщо позивач відповідно до ухвали суду у встановлений строк виконає вимоги, визначені статтями 175 і 177 цього Кодексу, сплатить суму судового збору, позовна заява вважається поданою в день первісного її подання до суду. Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, заява вважається неподаною і повертається позивачеві.

ЄСПЛ наголошує, що сума зборів, призначена з огляду на конкретні обставини цієї справи, включаючи спроможність заявника її сплатити та стадію, на якій перебував розгляд справи на той момент, коли обмеження було накладено, є важливими чинниками при визначенні того, скористалася ця особа своїм правом доступу до суду чи ні та чи мала «розгляд судом».

Судовий збір сам собою не обмежує право особи на справедливий суд, однак при цьому такий збір повинен встановлюватися з урахуванням спроможності заявника його сплатити та стадії, на якій перебував розгляд справи на той момент, коли обмеження було накладено.

Отже, за загальним правилом судовий збір за подання апеляційних і касаційних скарг сплачується будь-якою особою, яка подає відповідну скаргу. Тобто особи, які подають апеляційну та касаційну скарги (як позивачі, так і відповідачі), мають рівні обов'язки щодо сплати судового збору за подання таких скарг.

У справі, яка переглядається, ОСОБА_1, заявляючи клопотання про звільнення від сплати судового збору, посилався на те, що його сім'я перебуває у важкому матеріальному стані, а тому сплата судового збору за подання апеляційної скарги є для нього, як батька багатодітної та малозабезпеченої сім'ї, надмірним тягарем. На підтвердження цих обставин до апеляційної скарги ним було додано докази, а саме: довідку Управління соціального захисту населення від 26 січня 2021 року про малозабезпеченість сім'ї ОСОБА_3 та посвідчення багатодітної сім'ї.

Верховний Суд наголошує, що відмова ОСОБА_1 у звільненні від сплати судового збору за подання апеляційної скарги виключно з цієї підстави, що він є відповідачем у цій справі, без дослідження доказів, наданих ним на підтвердження неможливості сплати судового збору, завдає шкоди самій суті права ОСОБА_1 на доступ до суду і така відмова фактично позбавила його права на справедливий суд.

При цьому немає жодного розумного пояснення, чому фізична особа – відповідач, оскаржуючи судові рішення в апеляційному або касаційному порядку, не може бути звільнена від сплати судового збору за умови, коли розмір судового збору перевищує 5 відсотків розміру річного доходу відповідача – фізичної особи за попередній календарний рік, тоді як позивач за таких самих умов може бути звільнений від сплати судового збору як при поданні позовної заяви, так і при оскарженні надалі судових рішень в апеляційному та касаційному порядку.

За наведених вище обставин відповідач з огляду на свій майновий стан буде поставлений у завідомо нерівне відносно позивача становище. Відповідач фактично буде позбавлений права на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116445910>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 14.02.2024 у справі №405/9040/19 (провадження №61-6561св23)

ВС вказав, що за відсутності належним чином оформленої заяви про намір отримання судової повістки в електронному вигляді за допомогою SMS-повідомлення, наявна в матеріалах справи довідка про доставлення їй SMS-повідомлення з відомостями про призначене судове засідання не є доказом належного повідомлення позивачки про дату, час і місце розгляду справи.

Згідно з частинами першою, другою та п'ятою статті 263 ЦПК України судові рішення повинні ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим.

Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права з дотриманням норм процесуального права.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Відповідно до частин першої, другої та п'ятої статті 12 ЦПК України цивільне судочинство здійснюється на засадах змагальності сторін. Учасники справи мають рівні права щодо здійснення всіх процесуальних прав та обов'язків, передбачених законом. Суд, зберігаючи об'єктивність і неупередженість: керує ходом судового процесу; сприяє врегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами; роз'яснює у випадку необхідності учасникам судового процесу їхні процесуальні права та обов'язки, наслідки вчинення або невчинення процесуальних дій; сприяє учасникам судового процесу в реалізації ними прав, передбачених цим Кодексом; запобігає зловживанню учасниками судового процесу їхніми правами та вживає заходів для виконання ними їхніх обов'язків.

Розгляд справи відбувається в судовому засіданні. Про місце, дату і час судового засідання суд повідомляє учасників справи (стаття 211 ЦПК України).

Неявка у судове засідання будь-якого учасника справи за умови, що його належним чином повідомлено про дату, час і місце цього засідання, не перешкоджає розгляду справи по суті, крім випадків, визначених цією статтею (частина перша статті 223 ЦПК України).

Про відкладення розгляду справи постановляється ухвала (частина шоста статті 223 ЦПК України).

Відповідно до частини шостої статті 128 ЦПК України судова повістка, а у випадках, встановлених цим Кодексом, разом з копіями відповідних документів надсилається на офіційну електронну адресу відповідного учасника справи, у випадку наявності у нього офіційної електронної адреси або разом із розпискою рекомендованим листом із повідомленням про вручення у випадку, якщо така адреса відсутня, або через кур'єрів за адресою, зазначеною стороною чи іншим учасником справи.

Судова повістка про виклик повинна бути вручена з таким розрахунком, щоб особи, які викликаються, мали достатньо часу для явки в суд і підготовки до участі в судовому розгляді справи, але не пізніше ніж за п'ять днів до судового засідання, а судова повістка-повідомлення – завчасно.

Відповідно до пункту 2 Порядку надсилання учасникам судового процесу текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень, затвердженого наказом Державної судової адміністрації України від 01 червня 2013 року №73, текст судової повістки може бути надісланий судом учаснику SMS-повідомленням лише після подання ним до суду відповідної заявки. Така заявка оформляється безпосередньо в суді або шляхом заповнення учасником форми, яка розміщена на офіційному вебпорталі судової влади України.

Розгляд справи за відсутності учасника процесу, щодо якого немає відомостей про вручення судової повістки, є порушенням статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо права особи на справедливий судовий розгляд, а також порушенням статей 8 – 12, 128 – 130 ЦПК України, які передбачають, що ніхто не може бути позбавлений права на інформацію про дату, час і місце розгляду справи, врегульовують порядок повідомлення учасників справи про дату судового засідання та наслідки неявки в судове засідання.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/117043634>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 01.05.2024 у справі №202/9353/15 (провадження №61-6939св22)

ВС зазначив, що незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків подання апеляційної скарги особою, не повідомленою про розгляд справи або не залученою до участі в ній, якщо суд ухвалив рішення про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки.

Згідно зі статтею 129 Конституції України однією з основних засад судочинства є забезпечення апеляційного оскарження рішення суду.

Реалізація права особи на судовий захист здійснюється, зокрема, шляхом оскарження судових рішень у судах апеляційної інстанції, оскільки перегляд таких рішень в апеляційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів особи.

Право на апеляційне оскарження судових рішень у контексті положень частин першої та другої статті 55, пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України є складовою права кожного на звернення до суду.

Доступ до суду як елемент права на справедливий судовий розгляд не є абсолютним і може підлягати певним обмеженням у випадку, коли такий доступ особи до суду обмежується законом і не суперечить пункту першому статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), якщо воно не завдає шкоди самій суті права і переслідує легітимну мету за умови забезпечення розумної пропорційності між використаними засобами і метою, яка має бути досягнута.

Верховний Суд зауважує, що Велика Палата Верховного Суду у постанові від 14 грудня 2022 року у справі №2-3887/2009, провадження №14-36цс21, відступила від висновків, викладених у постанові Великої Палати Верховного Суду від 19 червня 2019 року у справі №2-1678/05, щодо того, що присічний строк поширюється на прокурора, орган державної влади чи орган місцевого самоврядування і в тому разі, коли вони не були залучені до участі у справі, який був застосований Верховним Судом у цій справі у постанові від 20 жовтня 2021 року.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 14 грудня 2022 року у справі №2-3887/2009, провадження №14-36цс21, висувала, що преклюзивний однорічний строк, передбачений абзацом третім частини третьої статті 297 ЦПК України (у редакції до 15 грудня 2017 року), поширюється за умови залучення до участі у справі та належного повідомлення про її розгляд.

Верховний Суд звертає увагу, що за змістом заочного рішення суду першої інстанції представники третіх осіб у судові засідання не з'явилися, про час і місце його проведення повідомлені належним чином. Водночас у матеріалах справи немає доказів направлення будь-яких повісток на адресу Управління житлового господарства Дніпропетровської міської ради, правонаступником якого є Департамент житлового господарства Дніпровської міської ради, а Дніпровська міська рада взагалі не була залучена до участі у справі.

З огляду на вказане наведені обставини становлять виключний випадок, передбачений пунктом 1 частини другої статті 358 ЦПК України, що не дає підстав для застосування встановленого наведеною нормою процесуального права річного присічного строку.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119264834>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 13.05.2024 у справі №755/4829/23 (провадження №61-73 св 24)

КЦС ВС вказав, що днем вручення судової повістки є, зокрема, день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати судову повістку чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, повідомленою цією особою суду.

Згідно з частинами першою, другою та п'ятою статті 263 ЦПК України судові рішення повинні ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, ухвалені судом відповідно до норм матеріального права з дотриманням норм процесуального права. Обґрунтованим є рішення, ухвалені на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Зазначеним вимогам закону оскаржувана постанова суду апеляційної інстанції відповідає.

Відповідно до частини першої статті 2 ЦПК України завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб, державні та суспільні інтереси у спосіб, визначений законом або договором. У випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону (стаття 5 ЦПК України).

Апеляційний суд, перевіряючи доводи апеляційної скарги щодо його неповідомлення, зробив правильний висновок, що ОСОБА_2 був належним чином повідомлений про дату, час і місце розгляду справи в суді першої інстанції, що підтверджується відповідними поштовими відправленнями, які повернулися до суду з відмітками «за закінченням терміну зберігання» (судові засідання на 15 травня 2023 року та 10 липня 2023 року) та «адресат відсутній за вказаною адресою» (судові засідання на 21 червня 2023 року, 08 серпня 2023 року) (а. с. 30, 31, 44, 45), що є належним повідомленням учасника справи (див.: постанову Верховного Суду від 10 травня 2023 року у справі №755/17944/18, провадження №61-185св23).

Днем вручення судової повістки є, зокрема, день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про відмову отримати судову повістку чи відмітки про відсутність особи за адресою місцезнаходження, місця проживання чи перебування особи, повідомленою цією особою суду (пункт 3 частини восьмої статті 128 ЦПК України).

За таких обставин відповідач відповідно до пункту 3 частини восьмої статті 128 ЦПК України вважається повідомленим про судові засідання

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119017727>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 23.05.2024 у справі №472/1176/19 (провадження №61-5305св24)

ВС зауважив, що учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення.

Для приватного права апріорі властивою є така засада, як розумність.

Однією з основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт 6 статті 3 ЦК України) і дії учасників приватних правовідносин мають бути добросовісними.

Завданням цивільного судочинства є саме ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Такий захист можливий за умови, що права, свободи чи інтереси позивача, власне, порушені, а учасники використовують цивільне судочинство для такого захисту (див., зокрема, постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 05 вересня 2019 року у справі №638/2304/17 (провадження №61-2417сво19)).

Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення (стаття 17 ЦПК України).

Обов'язковість судового рішення не позбавляє осіб, які не брали участі у справі, можливості звернутися до суду, якщо ухваленим судовим рішенням вирішено питання про їхні права, свободи чи інтереси (стаття 18 ЦПК України).

Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково (частина перша статті 352 ЦК України).

Аналіз частини першої статті 352 ЦПК України дозволяє зробити висновок, що ця норма визначає коло осіб, які наділені процесуальним правом на апеляційне оскарження судового рішення і які поділяються на дві групи – учасники справи, а також особи, які участі у справі не брали, але судові рішення стосується їхніх прав, інтересів та (або) обов'язків (див., постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 05 вересня 2019 року у справі №638/2304/17 (провадження №61-2417сво19), постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 29 січня 2024 року у справі №750/13149/21 (провадження №61-6054сво23)).

Суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося (пункт 3 частини першої статті 362 ЦПК України).

У разі подання апеляційної скарги особою, яка не брала участі у справі, і апеляційним судом встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося, апеляційне провадження підлягає закриттю, а рішення суду першої інстанції не має переглядатися по суті (див., постанову Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 29 січня 2024 року у справі №750/13149/21 (провадження №61-6054сво23)).

Ухвала, що викладається окремим документом, складається, зокрема, з мотивувальної частини із зазначенням мотивів, з яких суд дійшов висновків, і закону, яким керувався суд, постановляючи ухвалу (пункт 3 частини першої статті 260 ЦПК України).

Касаційний суд зауважує, що законодавець імперативно визначив необхідність здійснювати відхилення доводу (аргументу) апеляційної скарги чи відзиву, з яким апеляційний суд не погоджується. При цьому не має значення, чи стосується такий довід (аргумент) судового рішення по суті, чи тільки процесуального питання (див., зокрема, постанову Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 10 січня 2024 року у справі №501/1672/22 (провадження №61-16084св23), постанову Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 17 січня 2024 року у справі №441/1159/21 (провадження №61-14938св23)).

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119331609>

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 13.06.2024 року у справі №295/6959/22 (провадження №61-4000св24)

Повноваження суду апеляційної інстанції скасувати ухвалу, що перешкоджає провадженню надалі у справі, кореспондуються зі статтею 379 ЦПК України, якою передбачено підстави для скасування ухвали суду, що перешкоджає надалі провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Процесуальні норми призначені забезпечити належне відправлення правосуддя та дотримання принципу правової визначеності, а також про те, що сторони повинні мати право очікувати, що ці норми застосовуються. Принцип правової визначеності застосовується не лише щодо сторін, але й щодо національних судів (див. DIYA 97 v. UKRAINE, №19164/04, § 47, ЄСПЛ, від 21 жовтня 2010 року).

Окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо залишення позову (заяви) без розгляду (пункт 16 частини першої статті 353 ЦПК України).

Ухвалами, якими закінчено розгляд справи, є, зокрема, ухвали суду першої інстанції про закриття провадження у справі чи залишення заяви без розгляду (див., напр., постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 06 березня 2020 року у справі №1121/1717/12-ц (провадження №61-22788св19), постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 11 листопада 2020 року у справі №461/11703/15-ц (провадження №61-2382св20)).

Постановлена судом першої інстанції ухвала про залишення заяви без розгляду є такою, якою закінчено розгляд справи і яка перешкоджає провадженню надалі у справі.

Суд апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги має право скасувати ухвалу, що перешкоджає надалі провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції (пункт 6 частини першої статті 374 ЦПК України).

Підставами для скасування ухвали суду, що перешкоджає надалі провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції є: 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи; 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими; 3) невідповідність висновків суду обставинам справи; 4) порушення норм процесуального права чи неправильне застосування норм матеріального права, які призвели до постановлення помилкової ухвали (стаття 379 ЦПК України).

У справі, що переглядається:

при скасуванні ухвали Богунського районного суду м. Житомира від 06 грудня 2023 року апеляційний суд вказав, що суд першої інстанції до вказаних правовідносин помилково застосував вимоги частини 8 статті 141 ЦПК України. При цьому апеляційний суд відмовив у задоволенні клопотання представника ОСОБА_2 – адвоката Бородіна Д. В. про компенсацію судових витрат і зазначив, що, посилаючись на зловживання позивачем процесуальними правами, представник відповідача не надав суду належних та допустимих доказів для підтвердження таких обставин, і таких доказів не встановлено судом;

суд апеляційної інстанції не звернув уваги на те, що у кожному випадку апеляційний суд повинен перевіряти, чи перешкоджає ухвала суду першої інстанції надалі провадженню у справі;

апеляційний суд не врахував, що ухвала Богунського районного суду м. Житомира від 06 грудня 2023 року про залишення без розгляду клопотання про компенсацію судових витрат у справі є ухвалою, що перешкоджає надалі провадженню у справі;

тому у випадку скасування ухвали, що перешкоджає надалі провадженню у справі, апеляційний суд, керуючись статтею 379 ЦПК України, має направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції.

За таких обставин суд апеляційної інстанції зробив помилковий висновок про розгляд клопотання про компенсацію судових витрат по суті. Тому оскаржену постанову апеляційного суду належить скасувати та передати справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/119872548>

Ми дуже цінуємо ваш час, тому хочемо поінформувати про телеграм канал НААУ, на якому лише актуальні новини та заплановані заходи –

<https://t.me/InfoUNBA>

Також у вас є можливість першими дізнаватися про всі акредитовані навчальні заходи, цікаві статті колег та огляд правових позицій ВС за допомогою телеграм каналу Вищої школи адвокатури НААУ – <https://t.me/hsaorgua>

